



**BIORÓŻNORODNOŚĆ
BOGACTWO WSI
POMORSKIEJ**
BogactwoWsiPomorskiej.pl

SZLAKIEM BOGACTWA BIORÓŻNORODNOŚCI

POMORSKIE



**Fundacja
Ziemia i Ludzie**

WARSZAWA 2022

Przewodniki „Szlakiem bogactwa bioróżnorodności” przygotowane zostały przez Fundację Ziemia i Ludzie w ramach projektu „Bioróżnorodność bogactwo wsi” dla województw mazowieckiego, lubelskiego, łódzkiego, świętokrzyskiego i pomorskiego.

Głównym przesłaniem projektu jest uświadomienie odbiorcom korzyści, jakie czerpiemy z otaczającej przyrody oraz wzbudzenie poczucia odpowiedzialności za jej ochronę.

Fundacja Ziemia i Ludzie założona w 2009 r. realizuje ideę zrównoważonego rozwoju, rozwoju społecznego i ekonomicznego powiązanego z ochroną środowiska naturalnego.

Dowiedz się więcej na
www.bogactwowsipomorskiej.pl

Autorzy:

Anna Piotrowska,
Ewelina Skoczeń, Anna Kalinowska

Korekta:

Anna Dudkiewicz

Redakcja:

Ewelina Skoczeń

Zdjęcia:

M&P, Wikimedia Commons

Skład:

M&P

Wydawca:

Copyright© Fundacja Ziemia i Ludzie

ul. Napoleona Bonaparte 47 B

04-965 Warszawa

www.ziemiailudzie.pl

Warszawa 2022

ISBN 978-83-956018-2-8

SZLAKIEM BOGACTWA BIORÓŻNORODNOŚCI

POMORSKIE

Spis treści

- 6 Słowiński Park Narodowy
- 10 Rezerwat przyrody Mierzeja Sarbska
- 12 Rezerwat przyrody Słone Łąki
- 14 Zatoka Pucka
- 15 Zatoka Pucka i Półwysep Helski
- 16 Rezerwat przyrody Beka
- 18 Rezerwat przyrody Ptasi Raj
- 20 Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana
- 22 Kaszubski Park Krajobrazowy
- 26 Rezerwat przyrody Mewia Łacha
- 27 Rezerwat przyrody Lubygość
- 28 Rezerwat przyrody Kurze Grzędy
- 30 Głazy narzutowe
- 32 Rezerwat przyrody Szczelina Lechicka
- 34 Park Krajobrazowy Dolina Słupi
- 38 Użytek ekologiczny Studnia Nietoperzy
- 40 Kraina w kratę w dolinie rzeki Moszczeniczki
- 41 Rezerwat przyrody Dolina Kulawy
- 42 Rezerwat przyrody Paraszyńskie Wąwozy
- 44 Park Narodowy Bory Tucholskie
- 48 Rezerwat przyrody Bór chrobotkowy
- 50 Wdzydzki Park Krajobrazowy
- 52 Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Płutnicy

Czym jest różnorodność biologiczna?

Różnorodność biologiczna to złożona sieć życia, której częścią jesteśmy też i my sami. Jest to termin oznaczający całe bogactwo form i przejawów życia na Ziemi.

Różnorodność obejmuje nie tylko „dziką” przyrodę, ale także rasy zwierząt i odmiany roślin wyhodowane przez człowieka. To także wielość zachodzących między nimi zjawisk i procesów tworzących razem nierozzerwalny system życia, w którym sami stanowimy ogniwo. Nic więc dziwnego, że znaczenia różnorodności biologicznej dla trwania ludzkości i jakości jej egzystencji nie sposób przecenić.

Ocenia się, że ponad 40% światowej gospodarki opiera się na biologicznych produktach i procesach. Od bogactwa roślin, zwierząt i mikroorganizmów zależy wyżywienie ludzkości, jej zdrowie, potrzebny opał, bezpieczeństwo społeczne. Nie sposób wprost ocenić, jak wiele znaczy bogactwo życia na Ziemi dla rozwoju kultury, zaspokojenia potrzeby piękna i wartości duchowych, krótko mówiąc – dla jakości życia.

Po prostu nie można wyobrazić sobie naszego trwania na Ziemi bez tej obecnej wokół nas wielości form żyjącego świata!

Niestety, różnorodność biologiczna zmniejsza się wprost na naszych oczach! Utrata różnorodności biologicznej to niepokojące ze wszech miar zjawisko, które, co potwierdzają badania, nabiera coraz większego tempa. W ciągu ostatnich 50 lat ludzkość zmieniała i zmienia ekosystemy szybciej i bardziej dramatycznie niż w jakimkolwiek okresie, w całej dotychczasowej historii.

Dr Anna Kalinowska



Skarby przyrody POMORSKIEGO

W Polsce wciąż cieszymy się wielkim bogactwem przyrody, którą warto poznawać i którą należy chronić.

Województwo pomorskie, położone w północnej części Polski, jest obszarem reprezentującym olbrzymią różnorodność siedlisk, gatunków i krajobrazów. Swoim zasięgiem obejmuje wielokilometrowy pas wybrzeża Bałtyku, Zatoki Puckiej i Gdańskiej, Mierzei Wiślanej, a następnie Pas Nadmorski. Dalej na południe znajduje się ukształtowany przez moreny obszar Pojezierza Kaszubskiego i część Łławskiego, obszar delty Wisły – Żuławy, obszar doliny Wisły oraz największy kompleks leśny Polski północnej – Bory Tucholskie. Obszary chronione w województwie zajmują łącznie 1/3 jego powierzchni. Na obszarze województwa wyznaczono dwa parki narodowe: Słowiński Park Narodowy i Park Narodowy Bory Tucholskie. Ponadto znajduje się tu 135 rezerwatów przyrody i funkcjonuje 9 parków krajobrazowych, w tym: Kaszubski Park Krajobrazowy, Nadmorski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Dolina Słupi, Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana, Trójmiejski Park Krajobrazowy, Wdzydzki Park Krajobrazowy, Zaborski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Pojezierza Łławskiego, Tucholski Park Krajobrazowy.

Już samo położenie województwa pomorskiego nad Bałtykiem czyni je wyjątkowo atrakcyjnym pod względem turystycznym i środowiskowym. Ponadto olbrzymim walorem przyrodniczym tego obszaru są liczne jeziora, w tym jeziora lobeliowe, wyróżniające się dużą czystością, przezroczystością wody, piaszczystym dnem i charakterystyczną roślinnością. Na Pomorzu występuje aż 95% jezior lobeliowych występujących w Polsce. Tego typu akwenom nadaje się najwyższą w skali europejskiej rangę, wymagając one tym samym szczególnej ochrony.

Kolejną wartością województwa pomorskiego jest występowanie dużych obszarów leśnych – jest to jedno z najbardziej zalesionych województw w kraju.

Wszystkie te właściwości pomorskiego, w połączeniu z urozmaiconą rzeźbą terenu, sprawiają, że jest to obszar niezwykle malowniczy, skrywający niezwykle bogactwo. Jest nim przede wszystkim występowanie siedlisk dla różnorodnych gatunków zwierząt, roślin i ich zbiorowisk, w tym dużej liczby gatunków rzadkich i zagrożonych wyginięciem.

Słowiński Park Narodowy

Słowiński Park Narodowy położony jest w środkowej części polskiego wybrzeża. Park został utworzony w 1967 roku, a 10 lat później, ze względu na wyjątkowo bogatą awifaunę i zróżnicowanie szaty roślinnej, został wpisany do Sieci Światowych Rezerwatów Biosfery UNESCO. Objęty jest również międzynarodową konwencją ramsarską, dotyczącą ochrony siedlisk ptaków wodnych i błotnych. Nazwa parku pochodzi od Słowińców, czyli grupy etnicznej, która niegdyś zamieszkiwała na tych terenach. Skansen w Klukach daje możliwość poznania i obcowania z duchem tamtych czasów i ludzi. Bogactwo przyrodnicze oraz malownicze krajobrazy Park zawdzięcza nie tylko pięknym nadmorskim plażom, ale również przymorskim jeziorom, tajemniczym bagnom i torfowiskom, łąkom, nadmorskim borom.



Mewa srebrzysta

Obszar Parku jest zamieszkiwany przez wiele gatunków ptaków, a jego symbolem jest mewa srebrzysta. Jednym z najciekawszych gatunków ptaków występujących na tym obszarze jest puchacz – największa sowa świata. Zaobserwować można również inne ptaki drapieżne: bielika, orła przedniego, orlika krzykliwego, rybołowa, bociana czarnego.



Charakterystyczny dla Słowińskiego Parku Narodowego jest strefowy układ roślinności, której pasy przebiegają równolegle od wydmowego brzegu morskiego w głąb lądu. Układ ten obrazuje naturalny ciąg sukcesyjny – od rosnących na piaskach zespołów pionierskich (roślin, które kolonizują teren wolny od roślinności) po nadmorskie bory (lasy z przewagą drzew iglastych). Florę parku stanowi prawie tysiąc gatunków roślin naczyniowych, a ponadto różne gatunki grzybów i mszaków.

Unikatowym elementem Parku jest pas mierzei z ruchomymi wydmami, gdzie można poczuć się jak na bezkresnej pustyni piaskowej. Jest to największy w Europie obszar wędrującego piasku – liczy około 500 ha powierzchni. Piach ze szczytów wydm jest przesuwany przez wiatr w kierunku wschodnim, z prędkością od 2 do 10 m rocznie. Najwyższe z wydm osiągają wysokość kilkudziesięciu metrów. Reprezentantką takich wzniesień jest Łącka Góra, osiągająca wysokość 42 m n.p.m.

Ciekawym miejscem do odwiedzenia są pozostałości po dawnej puszczy, odsłonięte kilka lat temu przez morze. Pnie drzew znajdują się na plaży w pobliżu Rowów. Jak twierdzą przyrodnicy, ponad trzy tysiące lat temu w tym miejscu rosły dąbrowy, a wiekowe pnie zostały dobrze zakonserwowane przez słoną wodę. ➔



Największym jeziorem na terenie Parku, a zarazem trzecim pod względem powierzchni jeziorem w Polsce jest jezioro Łebsko. Powstało ono poprzez podniesienie poziomu morza i zalanie łąk. Kolejnym jeziorem na obszarze Parku jest urokliwe Gardno, oddzielone od Bałtyku piaszczystą mierzeją. Ponadto znajdują się tutaj jeziora Dołgie Wielkie i Dołgie Małe, powstałe wskutek odcięcia zatoki jeziora Gardno przez wydmy. Dołgie Wielkie jest jedynym akwenem na obszarze Słowińskiego Parku Narodowego z gatunkami roślin typowymi dla jezior lobeliowych. Wody tego typu mają niską zawartość materii organicznej, w związku z czym występuje tu charakterystyczna roślinność wodna. Tego rodzaju jeziora są bardzo wrażliwe na działanie czynników zewnętrznych, dlatego podlegają ścisłej ochronie. W obszarze jeziora Dołgie Wielkie zaobserwowano występowanie gatunków uznanych za wymierające: zostery morskiej i noskownicy europejskiej. Zbudowano tu długi pomost, który ciągnie się przez gęstwinę szuwarów. Można z niego zaobserwować żeremia i inne ślady bytowania bobrów. W sąsiedztwie opisywanego akwenu znajduje się inne, nie mniej malownicze jezioro – Dołgie Małe.



W granicach chronionego obszaru poruszać się można tylko po wyznaczonych szlakach turystycznych, których łączna długość wynosi 140 km.

Obszar Parku jest również objęty ochroną w ramach programu Natura 2000 – obszary ptasie (Pobrzeże Słowińskie) i obszary siedliskowe (Ostoja Słowińska).



Bóbr

Rezerwat przyrody Mierzeja Sarbska



Woskownica europejska

Rezerwat ten znajduje się kilka kilometrów na zachód od Słowińskiego Parku Narodowego, na obszarze mierzei oddzielającej jezioro Sarbsko od Bałtyku, stanowiącej jeden z najpiękniejszych fragmentów polskiego wybrzeża. Jest to unikatowe miejsce o wyjątkowym krajobrazie i mikroklimacie, objęte ochroną w formie rezerwatu w 1976 roku.

Na Mierzei Sarbskiej co najmniej do końca XIX wieku dominowały nieleśne zbiorowiska wydmy. Na początku XX wieku wykonano nasadzenia sosny kosodrzewiny, mające na celu stabilizację i utwalenie wydmy. Zastosowany tu gatunek sosny jest obcy geograficznie (naturalnie występuje w górach), jednak jego zaletą jest odporność na ekstremalne warunki panujące na wydmach. Nasadzenia te rosną do dzisiaj i są obecnie około 100-letnimi krzewami.

Obszar rezerwatu nazywany jest miniaturką Słowińskiego Parku Narodowego. Występujące tu pagórki nadmorskich ruchomych wydmy osiągają do 24 m n.p.m. W międzywydmowych zagłębieniach wypełnionych torfem znajdują się unikatowe na polskim wybrzeżu, mające charakter zanikający, zbiorowiska: wrzosowiska, porośnięte wierzbą i wrzoścem. Znaczną część obszaru porasta nadmorski bór bażynowy, którego drzewostan tworzą charakterystyczne



Fot. Paweł Marynowski,
CC BY-SA 3.0

niskie sosny. Ich fantazyjnie powyginane kształty są skutkiem działalności wiatrów wiejących od morza, silnych sztormów, zasolenia gleby i wilgotności powietrza. Runo leśne stanowią tutaj: bażyna, borówka i wrzos.

Na terenie rezerwatu stwierdzono występowanie około 340 gatunków roślin naczyniowych. Występują tu stanowiska wielu gatunków roślin podlegających ochronie, m.in.: długosz królewski (piękna, rzadka paproć), fiołek torfowy, rosiczka długolistna i pośrednia (rośliny owadożerne), turzycza bagienna, wełnianeczka darniowa i woskownica europejska (roślina aromatyczna, o wielu zastosowaniach, w Polsce zagrożona wyginięciem).



Fiołek torfowy

Dziką nadmorską naturę można podziwiać przemierzając rezerwat ścieżką edukacyjną, poprowadzoną wąskim pasem lądu między brzegiem Bałtyku a jeziorem Sarbsko. W trakcie wędrowki możliwe jest zejście na plażę i powrót brzegiem morza. Przebieg ścieżki umożliwia obserwację zmienności krajobrazu: od zbiorowisk leśnych, poprzez płyty siedlisk wilgotnych i bagiennych, aż po wydmy i nadmorską plażę.

Znajduje się tu również obszar siedliskowy Natura 2000 – Mierzeja Sarbska.



Rezerwat przyrody Słone Łąki

Jest to jedyny rezerwat słonoroślowy na Pomorzu oraz jeden z zaledwie trzech w Polsce. Został utworzony w 1999 roku. Położony jest we Władysławowie, u nasady Mierzei Helskiej, na obszarze Nadmorskiego Parku Krajobrazowego. Występują tu gleby o dużym zasoleniu, którego źródłem są wody Zatoki Puckiej. Celem rezerwatu jest ochrona halofitów, czyli słonorośli – roślin przystosowanych do rozwoju na silnie zasolonym podłożu. Rośliny te mają swoje sposoby na przetrwanie w tych nietypowych warunkach, takie jak gromadzenie wody w mięsistych organach, czy wykształcenie zdolności wydalania nadmiaru soli przy pomocy gruczołów wydzielniczych na liściach i łodygach.

W rezerwacie znajduje się jedyne na Pomorzu Gdańskim stanowisko rośliny o nazwie jarnik solankowy – halofitu z rodziny pierwiosnkowatych. Innymi przykładami cennych gatunków flory występujących w rezerwacie są: kwitnąca na różowo pod koniec lata centuria nadbrzeżna i babka nadmorska (obydwie rośliny są objęte ścisłą ochroną).

W rezerwacie i na wodach przyległej do niego Zatoki Puckiej można spotkać wiele gatunków ptaków wodnych: mewy, łyski, łabędzie nieme i różne gatunki kaczek. Atrakcją ornitologiczną są ptaki siewkowe, np. biegus zmienny, kszczyk, łączak.



Fot. Krzysztof,
CC BY-SA 3.0



Babka nadmorska

Zatoka Pucka

Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000

Obszar ten obejmuje wody zachodniej części Zatoki Gdańskiej. Mieszkańcy nazywają żartobliwie Zatokę Pucką „Pucyfikiem”. Jest to obszar położony na szlaku migracyjnym wielu gatunków ptaków i stanowi dla nich ważną ostoję zimową oraz miejsce odpoczynku w trakcie wędrówek. Miejsce to szczególnie upodobały sobie ptaki wodno-błotne, tj.: czernica, lodówka, krzyżówka, głowienka, ogorzałka, gągoł czy nurogęs. Natomiast na pobliskich łąkach żerują liczne stada gęsi: gęgawy i białoczelnej oraz żurawi. Swoje lęgi odbywają tu ptaki siewkowe, m.in. czajka i krwawodziób.



Krwawodziób

Zatoka Pucka i Półwysep Helski

Specjalny obszar ochrony siedlisk

Ostoja ta jest ważna dla zachowania dużej, płytkiej zatoki morskiej i związanych z nią morskich i lądowych siedlisk. Obejmuje Półwysep Helski, Zatokę Pucką Wewnętrzną oraz fragment wybrzeża. Występuje tu duża różnorodność zbiorowisk roślinnych oraz rzadkich, często reliktowych, gatunków flory i fauny. Dno Zatoki pokrywają łąki podwodne, tworzone przez glony, trawę morską i różne gatunki rdestnic. Są to dogodne warunki do bytowania dla wielu gatunków zwierząt morskich, zwłaszcza bezkręgowców (skorupiaków, ślimaków i wieloszczetów) oraz ryb.

Na lądzie, w wyniku regularnego zalewania zasolonymi wodami morskimi, powstają specyficzne zbiorowiska roślinne – solniska nadmorskie. W tych mozaikach niskiej i średniej roślinności odbywają swoje lęgi ptaki z grupy siewkowców.

W rejonie Zatoki Puckiej regularnie pojawiają się cenne dla Europy migrujące ssaki morskie: foka szara i morświn. Dla morświna jest to najważniejsza ostoja w granicach polskich wód terytorialnych, dlatego jest to obszar najczęstszych obserwacji tego morskiego ssaka.



Morświn

Fot. AVampireTear, CC BY-SA 3.0



Rezerwat przyrody Beka

W granicach Nadmorskiego Parku Krajobrazowego, a także dwóch wcześniej opisanych obszarów Natura 2000: obszaru specjalnej ochrony ptaków (ostoja ptasia) – Zatoka Pucka oraz specjalnego obszaru ochrony siedlisk (ostoja siedliskowa) – Zatoka Pucka i Półwysep Helski, znajduje się Rezerwat Beka, utworzony w 1988 roku. Położony jest w północnej części województwa pomorskiego, nad Zatoką Pucką, w miejscu, gdzie rzeka Reda wpływa do Bałtyku. W tych okolicach znajdowała się niegdyś, pochłonięta przez morze, miejscowość Beka, a jej pozostałościami są kamienne fundamenty i drewniany krzyż. Rezerwat został powołany dla zachowania wilgotnych słonych łąk, tzw. słonaw, i rzadkich zbiorowisk młak turzycowych oraz bogatej awifauny związanej z tymi siedliskami.

Na słonych łąkach występują licznie rzadkie, chronione lub zagrożone gatunki roślin halofilnych, np.: sit Gerarda, mlecznik nadmorski, babka nadmorska, sitowiec nadmorski, ostrzew rudy, mannica odstająca i aster solny. Na łące w północnej części rezerwatu znaleźć można storczyki: urokliwego stoplamka bałtyckiego o różowo-fioletowych kwiatach i niepozornego, delikatnego lipiennika Loesela o żółtawozielonych kwiatach. Występuje tutaj również przedstawiciel nielicznych w Polsce roślin owadożernych – tłustosz pospolity. Jego liście zawierają dwa rodzaje gruczołów: jedno wydzielają lepki śluz, drugie – enzymy trawienne. Owad, który usiądzie na liściu, przylepia się do śluzu. Wówczas liście powoli zaginają się do środka, a enzymy trawią jego



Fot. Ciachno5,
CC BY-SA 4.0

ciało. Strawione składniki wchłaniane są przez liść, który powoli otwiera się po kilku dniach.

Na obszarze rezerwatu można zaobserwować wiele gatunków ptaków – zarówno takich, które teren ten wybrały do odbycia lęgów, jak i te, które organizują sobie tu postój w czasie migracji wiosennych i jesiennych. Dodatkowo na przybrzeżnych wodach Zatoki Puckiej gromadzą się na zimowisko wielogatunkowe stada ptaków wodnych. Poza tym na terenie rezerwatu występuje 7 gatunków innych zwierząt chronionych prawem unijnym, w tym ryby z grupy ryb dwuśrodowiskowych i minogi.



Tlustosz pospolity



Rezerwat przyrody Ptasi Raj

W granicach obszaru Natura 2000: obszaru specjalnej ochrony ptaków (ostoja ptasia) – Zatoka Pucka, na Wyspie Sobieszewskiej, u ujścia Wisły Śmiałej znajduje się jeszcze jeden rezerwat – Ptasi Raj. Został on utworzony w 1959 roku.

Na jego obszarze znajdują się dwa przymorskie jeziora: Karaś i Ptasi Raj. Otoczone szerokim pasem trzcin jezioro Ptasi Raj oddziela od morza Mierzeja Messyńska, a od Wisły Śmiałej – malownicza, XIX-wieczna kamienna grobla. Ponadto rezerwat obejmuje mniejsze zbiorniki wodne, okoliczne bagna, łąki i lasy. Jak sama nazwa rezerwatu wskazuje, jest on atrakcyjnym terenem dla ptaków. Obszar ten jest chętnie wybieranym miejscem na zimowanie oraz na odpoczynek podczas migracji przez kaczki, łabędzie i gęsi, a także mewy, rybitwy i ptaki siewkowate. Lista występujących tu ptaków liczy około 200 gatunków, z czego 45 tu gniazduje. Do najciekawszych gatunków lęgowych należą: rybitwa białoczelna, sieweczki, bąk, kropiatka, zielonka, wąsatka i podróżniczek. Sporadycznie gniazduje tu ohar, ostrygojad oraz edredon (duży ptak wodny z rodziny kaczkowatych, zamieszkujący Eurazję, Amerykę Północną i Arktykę). W okresie pozalęgowym na jeziorach robi się gwarno od ptaków, a widok zgromadzenia kilkunastu tysięcy osobników jest niezapomnianym przeżyciem.

Miejsce będące rajem dla ptaków jest również rajem dla ich obserwatorów. Dla miłośników przyrody została stworzona



Fot. Marryo6360,
CC BY-SA 3.0

ścieżka dydaktyczna z tablicami informacyjnymi oraz dwiema dużymi wieżami, które służą obserwacji ptaków wodnych. Dla poszukiwaczy nocnych i wczesnoporannych wrażeń w wieży nad jeziorem Ptasi Raj zamontowano nawet platformę, w której można przenocować.



Rybitwa białoczerna



Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana

Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana utworzono w 1985 roku w celu zachowania unikatowych w skali kraju walorów przyrodniczych, kulturowych, historycznych i krajobrazowych. Obejmuje on wschodni fragment Mierzei Wiślanej.

Mierzeja Wiślana stanowi pasmo wydmy w kształcie szerokiego łuku. Powstała w wyniku odkładania się materiału piaszczystego przez pracę prądów i fal morskich, a następnie działalność wiatrów. Początkowo materiał ten wyłonił się ponad powierzchnię wody, tworząc liczne wysepki, które następnie połączyły się w jedną całość i ukształtowały w półwysep. Najwyższe wzniesienie na mierzei to Wielbłądzi Garb (49,5 m n.p.m.), a jej szerokość waha się od ok. 500 m w okolicach Krynicy Morskiej do ok. 2,5 km w pobliżu Stegny. Obszar wydmy porośnięty jest głównie nadmorskim borem sosnowym. Pomiędzy wydmami, w zagłębieniach, występują torfowiska przejściowe i brzezina bagienna.

Urok Mierzei stanowią jej szerokie, piaszczyste plaże. Krajobraz urozmaicają zróżnicowane wybrzeża Zalewu Wiślanego – od niskich brzegów porośniętych szuwarami, po wzniesienia wydmy. Można tu podziwiać rozległe i piękne widoki poprzez Zalew na Wysoczyznę Elbląską.


Roślinność Mierzei Wiślanej charakteryzuje się dużym stopniem naturalności, co oznacza przewagę gatunków rodzimych. Wśród nich odnaleźć można gatunki zagrożone wyginięciem w skali regionu i całego obszaru Polski, związane z unikatowymi i wrażliwymi siedliskami. Do najcenniejszych elementów flory należą występujące tu nieliczne stanowiska



zimoziółu północnego (reliktu glacialnego), stanowisko wymierającej na Pomorzu Gdańskim turówki wonnej oraz ostatnie stanowisko gnidosza błotnego. Należy również wymienić Inicę wonną, która jest gatunkiem endemicznym, czyli unikatowym, występującym na ograniczonym obszarze. Łącznie stwierdzono 101 gatunków zagrożonych i rzadkich w skali Pomorza Gdańskiego i obszaru całej Polski oraz 43 gatunki chronione.

Cechą charakterystyczną Mierzei Wiślanej jest strefowy układ siedlisk i zbiorowisk roślinnych. Występują tu różne grupy roślinne, przystosowane do specyficznych warunków, np. halofity (rośliny słonolubne), rośliny torfowiskowe, hydrofity (rośliny wodne) i higrofity (rośliny siedlisk o dużej wilgotności), psammofity nadmorskie (rośliny rosnące na podłożu piaszczystym), pionierska roślinność na okresowo zalewanych powierzchniach.

Na terenie Mierzei Wiślanej stwierdzono występowanie dużej różnorodności gatunkowej ptaków. Odnotowano 232 gatunki przedstawicieli awifauny, z których 107 to gatunki lęgowe. Mierzeja położona jest na skandynawsko-iberyjskim szlaku wędrówek, w związku z czym wiele ptaków zatrzymuje się tutaj na odpoczynek w trakcie wiosennych i jesiennych przelotów. Obszar Parku jest również chroniony prawem międzynarodowym, jest to obszar siedliskowy Natura 2000 Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana oraz obszar Ptasi Zalew Wiślany. Na obszarze Parku znajdują się również dwa rezerваты: Rezerwat Buki Mierzei Wiślanej i Rezerwat Kąty Rybackie.



Kaszubski Park Krajobrazowy

Kaszubski Park Krajobrazowy to obszar położony w centralnej części Pojezierza Kaszubskiego, chroniony od 1983 roku ze względu na unikatowe wartości przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe. Obejmuje zespół Jezior Raduńskich, Wzgórz Szymbarskich oraz kompleks Lasów Mirachowskich.

Olbrzymim walorem Kaszubskiego Parku Krajobrazowego jest jego naturalny, bogato rzeźbiony krajobraz, przypominający tereny podgórskie. Poza licznymi wzniesieniami i dolinami obszar urozmaicają jeziora polodowcowe o charakterystycznym wydłużonym kształcie. Spośród nich można wyróżnić dwie grupy: Jeziora Potęgowskie oraz Jeziora Raduńskie. Jeziora na terenie Parku, w połączeniu z rzekami, tworzą najpiękniejsze w Polsce szlaki wodne. Jednym z nich jest tzw. Kółko Raduńskie – szlak łączący 14 jezior. Jest on poprowadzony przez zbiorniki wodne połączone ze sobą w formie pętli, którą można przepłynąć, rozpoczynając z dowolnie wybranego miejsca.

W Parku występuje wiele atrakcyjnych przyrodniczo i widokowo śródleśnych lub śródpolnych bagien, torfowisk oraz oczek wodnych. Odnaleźć można również liczne pomniki przyrody – okazałe, sędziwe drzewa i duże głązy polodowcowe.

Aż 40% Kaszubskiego Parku Krajobrazowego zajmują obszary Natury 2000. Są to specjalne obszary ochrony



siedlisk (np. Dolina Górnej Łęby) i obszar specjalnej ochrony ptaków (Lasy Mirachowskie).

Najbardziej malowniczym obszarem są gęsto zalesione Wzgórza Szymbarskie. Znajduje się tutaj najwyższe wzniesienie na Niżu Środkowoeuropejskim – słynna Wieżyca (328,6 m n.p.m.). Można na nią dotrzeć Szlakiem Wzgórz Szymbarskich, by podziwiać rozległą panoramę okolic z wybudowanej tu 35-metrowej wieży.

Panujący na obszarze Parku klimat wpływa na występowanie specyficznej flory, wyróżniającej się udziałem gatunków górskich i podgórskich oraz reliktywów lodowcowych. Na liście roślin prawnie chronionych, zagrożonych wyginięciem i rzadkich figuruje 190 gatunków (wśród nich 43 gatunki objęte są ochroną ścisłą). Znaczna część występujących tu zbiorowisk leśnych, a także roślinności torfowiskowej, szuwarowo-bagiennej oraz wodnej jest naturalna ➔



Sowa włochatka



lub nieznacznie zmieniona. Występują tu lasy liściaste i mieszane, w których dominują buki.

W świecie fauny największym bogactwem Parku są przede wszystkim ptaki. Odnotowano tu 135 gatunków ptaków, w tym 77 gniazdujących. Wśród najcenniejszych gatunków są tracze: szlachar i nurogęś oraz bardzo nielicznie występująca w Polsce sowa włochatka. Na torfowiskach i jeziorach dystroficznych gniazdują: cyraneczka, żuraw i samotnik. Przy strugach można zaobserwować jednego z najbarwniejszych ptaków w naszym kraju – zimorodka.

Ważnym elementem atrakcyjności Parku są obiekty architektoniczne – wkomponowane w krajobraz, malowniczo położone wsie o zabytkowych układach przestrzennych i zabudowie oraz obiekty archeologiczne, np. cmentarzyska i grodziska. Przypominają one o obecności człowieka na tym terenie przed wieloma wiekami, wnosząc jednocześnie atmosferę tajemnicy. Często odwiedzane przez turystów jest cmentarzysko kurhanowe koło leśniczówki Uniradze. Jest to największe cmentarzysko tego typu w Polsce, datowane wstępnie na IV wiek p.n.e., na którym znajduje się ponad trzy tysiące kurhanów i grobów. Do najciekawszych grodzisk zaś zalicza się grodzisko Haska, położone między jeziorami Ostrzyckim a Bukrzno Małe, oraz grodzisko zlokalizowane w Chmielnie pomiędzy jeziorami Kłodno i Białe. Znaleźiska w tych grodziskach datowane są nawet na VII wiek n.e.



Na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego wyznaczone zostały dwa główne szlaki: czerwony – Kaszubski (najdłuższy i prawdopodobnie najpiękniejszy szlak regionu) i czarny – Wzgórz Szymbarskich. Niezwykle ciekawy jest szlak turystyki motorowej, czyli Droga Kaszubska, biegnąca przez centralną część Kaszubskiego Parku Krajobrazowego i licząca około 20 km. Droga prowadzi przez najpiękniejsze zakątki ziemi kaszubskiej, pomiędzy jeziorami, zalesionymi zboczami wzniesień i polami. Kaszubski Park Krajobrazowy oferuje również trasy dla rowerzystów. Przez Park przebiega część trasy rowerowej Gdynia–Człuchów, a oprócz niej jest wiele tras bocznych. Łącznie szlaki rowerowe mają 120 km długości. Turyści mogą też zwiedzać obszar Parku płynąc kajakiem jednym z czterech szlaków: Szlakiem Łeby, Szlakiem Raduni, Szlakiem Bukowiny oraz wspomnianym już Kółkiem Raduńskim. Natomiast turyści chcący poszerzyć wiedzę przyrodniczą mogą udać się na spacer, korzystając ze ścieżek edukacyjnych.

Obszar Parku objęty jest dodatkowo ochroną międzynarodową w ramach sieci Natura 2000: obszar ptasi Lasy Mirachowskie i obszar siedliskowy Kurze Grzędy. Znajdują się tu liczne pomniki przyrody i rezerваты (Żurawie Błota, Lubygość, Kurze Grzędy, Jezioro Turzycowe, Staniszewskie Błota, Staniszewskie Zdroje, Zamkowa Góra, Szczyt Wieżyca, Ostrzycki Las, Leśne Oczko).

Rezerwat przyrody Mewia Łacha

W plebiscycie najcenniejszych przyrodniczo obszarów nad Bałtykiem z pewnością jedno z pierwszych miejsc zajmowałby Rezerwat Mewia Łacha. Został on utworzony w 1991 roku w celu ochrony kolonii lęgowych rybitw, ptaków siewkowatych i blaszkodziobych. Liczne gatunki ptaków zatrzymują się tutaj w trakcie swoich wędrówek, wśród nich są migrujące z Syberii biegusy zmienne. Lubią tu żerować także różne gatunki mew, ostrygojady, kormorany, łabędzie, biegus rdzawy, sieweczki rzeczne i obrożne, kaczki lodówki, gągoł i czernica. To jedyne miejsce w Polsce, jakie upodobała sobie rybitwa popielata do odbywania swoich lęgów. Występuje tu także największa w Europie koncentracja mewy małej (najmniejszej z mew).



Foka szara

Warto dodać, że jest to jedyne miejsce, gdzie w sposób naturalny żyją bałtyckie fok. Można je spotkać na plaży oraz na piaszczystych łachach przy ujściu Wisły. Z portu w Świbnie

Łodzie i kutry rybackie wypływają na rejsy wycieczkowe do ujścia Wisły. Podczas nich można podziwiać rezerwat od strony morza oraz podglądać kolonie fok.

Obszar rezerwatu objęty jest również ochroną w ramach sieci Natura 2000: obszar ptasi Ujście Wisły i obszar siedliskowy ostoja w Ujściu Wisły.

Rezerwat przyrody Lubygość

Lubygość to rezerwat krajobrazowy na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, utworzony w 1962 roku. Obejmuje rynnowe jezioro Lubygość i otaczający je naturalny las łągowy i olsowy. Na zboczach przeważa buczyna, która szczególny urok ma jesienią, gdy przebarwione liście drzew serwują oczom ucztę kolorów. Miłośników starodrzewi przyciągną w to miejsce 200-letnie dęby, buki i sosny. Na pniach starych buków można spotkać bajeczne porosty z rodzaju brodaczka, podlegające ochronie ścisłej.

Na obszarze rezerwatu stwierdzono ponad 270 gatunków roślin naczyniowych, spośród których 5 podlega ochronie ścisłej: unoszące się na wodach grzybień północny, paprocie: paprotka zwyczajna i podrzeń żebrowiec, widłaki: goździsty, jałowcowaty i wroniec widlasty. Wśród gatunków objętych ochroną częściową znajdziemy: bluszcz pospolity, grąźel żółty, konwalię majową, kruszynę pospolitą i marzankę wonną.



Podrzeń żebrowiec

Ciekawym ptakiem, który odbywa tutaj swoje lęgi, jest kaczka gnieźdząca się w dziuplach drzew – gągoł.

Na brzegu wschodniego krańca jeziora Lubygość zlokalizowany jest punkt widokowy, skąd można podziwiać piękny wodno-leśny krajobraz. Nieco powyżej, na brzegu północno-wschodnim, znajduje się dojście do groty żwirowo-zlepieńcowej.



Rezerwat przyrody Kurze Grzędy

Jest to rezerwat faunistyczny, utworzony w 1916 roku na obszarze Kaszubskiego Parku Krajobrazowego. Powstał w celu ochrony tokowisk występującego tu niegdyś największego ptaka grzebiącego Europy – głuszca, stąd też jego nazwa. Na obszarze Pomorza głuszec wyginął w latach 1960–1980.

Rezerwat znajduje się w centralnej części Lasów Mirachowskich i obejmuje śródleśne torfowisko oraz kilka jezior dystroficznych wraz z przyległym lasem. Niezwykle urozmaicona rzeźba terenu została ukształtowana przez lodowiec. Teren jest poprzecinany przez bogatą sieć strumieni o charakterze górskich potoków. Większość obszaru stanowią lasy. Występują tu cenne starodrzewia bukowe. Jest to region tzw. Szwajcarii Kaszubskiej, bardzo ciekawy przyrodniczo i kulturowo – z zachowanym żywym folklorem i odrębnym językiem.

Obecnie rezerwat chroni największe na Pojezierzu Kaszubskim torfowisko wysokie i trzy jeziora z przybrzeżną roślinnością charakterystyczną dla otwartych torfowisk. Występują tutaj rozległe obszary boru bagiennego oraz brzeziny bagiennej z łanami widłaka jałowcowatego.

Na obszarze rezerwatu występuje 6 gatunków roślin podlegających ochronie ścisłej: bagno zwyczajne, paprotka zwyczajna, rosiczka okrągłolistna, wełnianeczka darniowa, widłak jałowcowaty i wroniec widlasty oraz porosty – brodaczką kępkową i pustułka Bittera.



Wśród fauny rezerwatu z rzadkich ptaków lęgowych występują tutaj: żuraw, samotnik (brodziec), gągoł (kaczka gniezdząca się w dziuplach), muchołówka mała i włochatka (sowa).

Rezerwat znajduje się w granicach dwóch obszarów Natura 2000: Kurze Grzędy PLH220014 oraz Lasy Mirachowskie PLB220008.



Głazy narzutowe

Krajobraz pomorski wzbogacają owiane legendami różnego rodzaju i wielkości głazy narzutowe, czyli kamienie polodowcowe. Wiele z nich zostało objętych ochroną jako pomniki przyrody nieożywionej. Są to odłamy różnych skał, najczęściej gnejsów lub granitów, przywleczone ze Skandynawii przez olbrzymie masy lodu nasuwającego się na obszar polskich pojezierzy. Działo się to w erze ostatniego zlodowacenia, zwanego północnopolskim, czyli około 13 tysięcy lat temu.

Trudna do wyobrażenia siła lądolodu, który transportował olbrzymie głazy narzutowe, wzbudza respekt przed naturą. Charakterystyczne dla tych głazów są rysy na powierzchni, powstałe podczas przesuwania przez lądolód.



Diabelski kamień k. Krokowej

Fot. Paweł Marynowski, CC BY-SA 3.0

Kaszub obecność głazów wiązała najczęściej z działaniem mocy nieczystych, gdyż trudno było inaczej wyjaśnić obecność tak ogromnych kamieni usianych w różnych miejscach. W naturze człowieka jest wyjaśnianie różnych zjawisk, a kiedy nie może czegoś pojąć umysłem, nadaje temu wymiar magiczny. Zatem nic dziwnego, że na Kaszubach powstało wiele legend związanych z głazami.



Fot. MO&810,
CC BY-SA, 4.0

Jeden z największych, zwany Diabelskim Kamieniem, znajduje się nad Jeziorem Kamiennym koło Mirachowa w powiecie kartuskim. Jezioro i przyległy teren usiany głazami narzutowymi chronione są w rezerwacie torfowiskowym Żurawie Błota. Obwód Diabelskiego Kamienia wynosi 17 metrów, długość – 5, szerokość – 4,75, a wysokość ponad 3 metry. Według jednej z legend głaz porzucił diabeł, gdyż nie zdążył zbudować grobli łączącej dwa brzegi jeziora. Prawdopodobnie siedzi on we wnętrzu kamienia po dziś dzień. Innym znanym Diabelskim Kamieniem, pomnikiem przyrody, jest głaz w Owśnicach pod Kościerzyną. Liczy on w obwodzie 13,2 metra, długość wynosi 4,7 metra, szerokość – 3,6, zaś wysokość – 2,2 metra. Umieszczony na nim krzyż miał przepędzać czarownice, które wokół niego zbierały się w noc świętojańską. Inna legenda mówi, że obok kamienia przejeżdżał diabeł na kulawej świni i powodował, że ludzie umierali ze śmiechu.

Na północnych Kaszubach najbardziej znany jest porośnięty mchem kamień zwany Bożą lub Anielską Stopką, o obwodzie 2,66 metrów i długości ponad 1 metra. Znajduje się on przy leśnej drodze z Domatówka do Połchówka (powiat pucki). 300 metrów dalej jest kolejny, większy głaz, o obwodzie 12,5 metra, długości 5, szerokości 3,5 i wysokości 1,8 metra, nazywamy Diabelskim Kamieniem.

Olbrzymie głazy znajdują się również m.in. w Odargowie koło Pucka, w lasach wejherowskich, w okolicy Krokowej.



Rezerwat przyrody Szczelina Lechicka

Jest to kolejny rezerwat na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, zlokalizowany w północnej części Lasów Mirachowskich. Powstał w 1990 roku. Obejmuje śródlądowe jezioro Kocenko wraz z otaczającymi je lesistymi zboczami oraz wschodnią część Jeziora Potęgowskiego. Nazwa „szczelina” odnosi się do przewężenia w rynnowym ciągu jezior. Ochronie podlegają lasy bukowe tworzące zbiorowisko kwaśnej (ubogiej) buczyny i żyznej buczyny, a także nadjeziorne łągi i olsy. Zbiorowiska powstałe na torfowych, bagnistych brzegach są przyrodniczo bardzo cenne oraz sprawiają wrażenie trudno dostępnych, dzikich uroczysk.

Na wysokości przesmyku między jeziorami Potęgowskim i Kocenko, na południowym obrzeżu rośnie kilkadziesiąt drzew gatunków geograficznie obcego pochodzenia: jedlice (daglezje) z Ameryki Płn. i jodły pospolite z południowej części Polski. Liczne są tu także świerki pospolite. Dawniej w ten sposób wzbogacano lasy w cenne pod względem gospodarczym gatunki. Obecnie takich działań zaniechano ze względu na ochronę naturalnej bioróżnorodności.



Fot. Bartłomiej Kepa,
CC BY-SA 3.0

Wśród roślinności rezerwatu stwierdzono trzy gatunki podlegające ochronie ścisłej: widłak goździsty i widłak jałowcowaty oraz wroniec widlasty tworzący nieliczne małe kępki.

Rezerwat można zwiedzić poruszając się czerwonym szlakiem od leśniczówki Niepoczołowice, poprzez jeziorny przesmyk, do rezerwatu przyrody Lubygość. Powyżej rezerwatu szlak turystyczny prowadzi m.in. do punktu widokowego Szczelina Lechicka, z którego można podziwiać jeden z piękniejszych krajobrazowych widoków na jezioro Kocenko i Jeziora Potęgowskie.



Wroniec widlasty



Park Krajobrazowy Dolina Słupi

Park Krajobrazowy Dolina Słupi to prawdziwa perłka, jeden z najpiękniejszych parków krajobrazowych w Polsce. Został on utworzony w 1981 roku i obejmuje obszar środkowego i dolnego biegu rzeki Słupi i jej zlewni. Występuje tu krajobraz o charakterze podgórskim z bogatą szatą roślinną, licznymi strumieniami i jeziorami.

Teren Parku został ukształtowany w okresie topnienia północnoatlantyckiego lądolodu, co przyczyniło się do bogactwa form krajobrazu i znacznego zróżnicowania wysokościowego terenu. Prawie 75% powierzchni Parku zajmują lasy, najczęściej bory sosnowe. Na torfowiskach wysokich wykształciły się niewielkie płyty boru bagiennego. Lasy liściaste Parku reprezentowane są głównie przez buczyny niżowe, doliny rzeczne zaś porastają grądy oraz łągi i zarośla wierzbowe. Gdziekolwiek można trafić na wiekowe buczyny z klimatycznie trzeszczącymi konarami.

Występują tu wszystkie typy torfowisk – wysokie, przejściowe i niskie. Ważnym elementem krajobrazu Parku są jeziora o różnej wielkości, kształcie i pochodzeniu. Do najcenniejszych przyrodniczo należą jeziora lobeliowe, jedno z najlepiej zachowanych tego typu jezior w kraju. Na terenie Parku występuje 10 takich akwenów. Trzy z nich objęto ochroną jako specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 Jeziora

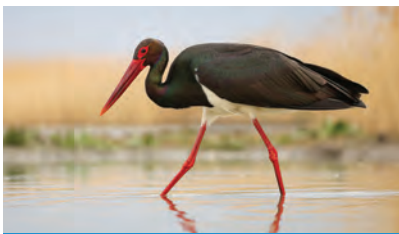


Fot. Michał Przybylski,
CC BY-SA 3.0

Lobeliowe koło Soszycy, inne znajdują się w specjalnym obszarze ochrony siedlisk Natura 2000 Dolina Słupi. Cenne przyrodniczo są także jeziora ramienicowe oraz niewielkie, bezodpływowe jeziorka dystroficzne. W dolinie rzeki Słupi licznie występują starorzecza.

Na terenie Parku Krajobrazowego Dolina Słupi występuje ponad 20 gatunków roślin objętych ścisłą ochroną gatunkową. Gatunki reliktowe to m.in. bażyna czarna, bagno zwyczajne, grążel drobny i lobelia jeziorna.

Ze względu na różnorodność i bogactwo awifauny wyznaczono tu obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Słupi PLB220002, chroniony w ramach ogólnoeuropejskiej sieci Natura 2000. Na szczególną uwagę zasługuje gniazdowanie gągoła, błotniaka zbożowego, kani rdzawej, bielika, orlika krzykliwego, puchacza, bociana czarnego. W dolinach rzek i nad jeziorami spotykamy zimorodki, derkacze, żurawie, tracze i inne cenne gatunki. ➔



Bocian czarny



Jeźozora, liczne strumienie i rzeki na terenie Parku tworzą dogodne środowisko życia dla wielu gatunków ryb, w tym cennych ryb wędrownych: łososi atlantyckich i troci wędrownych, a także objętych ochroną gatunkową minogów strumieniowych, rzecznych, głowaczy białopłetwych i innych.

Park skrywa ciekawy zabytek techniki – system hydroenergetyczny Słupi, utworzony na przełomie XIX i XX wieku. Obejmuje on cztery elektrownie wodne i związane z nimi jeziora zaporowe, kanały, podziemne sztolnie, zapory i budynki.

Całość stanowi unikatowy w kraju zespół elektrowni wodnych, działający od blisko 100 lat. Powstał tu Szlak Najstarszych Elektrowni Wodnych w Europie, który wiedzie przez obiekty położone na rzekach Słupi, Łupawie i Wieprzy.

Wyznaczono tu obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Słupi, chroniony w ramach ogólnoeuropejskiej sieci Natura 2000. Na obszarze Parku znajduje się 8 rezerwatów przyrody (Gniazda Orła Bielika, Gołębka Góra, Jezioro Małe i Duże Sitno, Grodzisko Borzytuchom, Dolina Huczka, Mechowiska Czapple, Źródłiskowe Torfowisko, Skotawskie Łąki).



Głowacz białopłetwy



Użytek ekologiczny Studnia Nietoperzy

Użytek znajduje się na obszarze Parku Krajobrazowego Dolina Słupi, na działce leśnej w gminie Dębница Kaszubska. Tutaj, w kamiennej studni, zlokalizowanej w kępie świerkowo-modrzewiowej, odkryto zimowisko nietoperzy. W 2015 roku naliczono 25 nietoperzy, w tym najliczniejszy był nocek Natterera. Jest to najliczniejsze stanowisko zimowania nietoperzy w Parku Krajobrazowym Dolina Słupi. Nietoperze najczęściej zimują w bunkrach, sztolniach, piwnicach i jaskiniach. Studnia to mniej typowy wybór. Użytek powołano w celu zapewnienia bezpieczeństwa tym latającym ssakom.

Nocek Natterera jest objęty ścisłą ochroną gatunkową oraz wymaga ochrony czynnej. Wobec tego gatunku obowiązuje zakaz fotografowania, filmowania lub obserwacji, mogących powodować płoszenie lub niepokojenie. Dlatego miejsce to nie jest atrakcją turystyczną, choć warto wiedzieć, że i takie skarby są w województwie pomorskim.



Fot. Mariusz Bąk,
CC BY-4.0



Nocek Natterera

Kraina w kratę w dolinie rzeki Moszczeniczki

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy

Fot. Cook, CC BY-SA 3.0



Kukułka szerokolistna

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy powołano w 2013 roku w celu ochrony cennych fragmentów tradycyjnego krajobrazu wiejskiego z zachowanymi zespołami architektury regionalnej oraz wysokich walorów przyrodniczych doliny rzeki Moszczeniczki. Nazwa „kraina w kratę” pochodzi od dominującego na tym obszarze w XVIII i XIX wieku budownictwa szachulcowego (szkieletowego). Są to otynkowane na biało budynki z gliny, poprzecinane ciemnymi od smoły drewnianymi belkami, ułożonymi w kratownicę. Do dziś można podziwiać obiekty wzniesione w tym stylu, zarówno wiejskie, jak i miejskie, a wśród nich domy, stodoły, kuźnie, szkoły, a także kościoły i dwory. Za stolicę „Krainy w kratę” uważa się wieś Swołowo, jedną z najciekawszych wsi kaszubskich. Zachowało się tu 70 budynków w konstrukcji szachulcowej, które nadal są zamieszkałe. W Swołowie warto zwiedzić Muzeum Kultury Ludowej Pomorza.

Bogactwo przyrodnicze tego obszaru kryje się w dolinie rzeki Moszczeniczki, gdzie występuje wiele rzadkich i chronionych roślin. Wśród najciekawszych z nich jest subatlantycki złocień polny. Jego jadalne liście są przysmakiem podawanym w sałatkach w Grecji i Chinach. W Polsce jest to gatunek rzadki, występuje tylko w północno-zachodniej części kraju. Ponadto znajdziemy tu aż trzy gatunki storczyków: kukułkę Fuchsa, listerę jajowatą i kukułkę szerokolistną.

Rezerwat przyrody Dolina Kulawy

Jest to torfowiskowy rezerwat, utworzony w 2009 roku na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego. Został powołany m.in. w celu zachowania torfowisk soligenicznych, czyli torfowisk tworzących się na źródłiskach, zasilanych wodami podziemnymi wypływającymi na powierzchnię.

Dolina rzeki Kulawy skrywa piękny i tajemniczy świat przyrody, a jej historia sięga czasów zlodowacenia. Dolina jest bowiem rynną polodowcową, jedną z najdłuższych na polskich pojezierzach.

Środkiem doliny wartko płynie niewielka rzeka Kulawa. Jej meandry wraz z porośniętymi brzegami stanowią dogodny siedlisko dla wydry oraz bobra – najlepszego architekta wśród zwierząt. Mniej więcej w połowie Doliny Kulawy, na wysokości jeziora Małego Głuchego, występuje miejsce zwane Doliną Mnichów. Rosną tu pomnikowe, okazałe jałowce, które o zmierzchu przypominają sylwetki mnichów.

W rezerwacie tym występują niezwykle rzadkie i charakterystyczne storczyki: obuwik pospolity i storczyk kukawka.

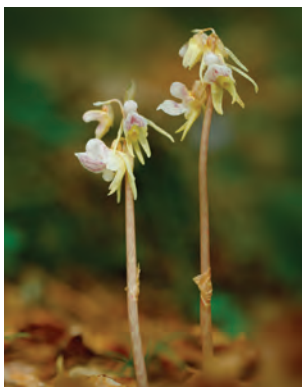
Dla miłośników porostów ważnym przystankiem podczas wędrowki przez dolinę jest stodoła w Wawrzonowie, jedyny w swoim rodzaju pomnik przyrody. Została ona objęta tą formą ochrony, ponieważ jedna z jej ścian porośnięta jest rzadkim porostem (brodaczka kępkowa).

Wszystkie te atrakcje można zobaczyć poruszając się wyznaczoną na terenie rezerwatu ścieżką przyrodniczą Dolina rzeki Kulawy.

Rezerwat przyrody Paraszyńskie Wąwozy

Jest to leśny rezerwat przyrody, utworzony w 2001 roku w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Pradoliny Redy-Łęby. Teren ten spodoba się szczególnie miłośnikom górskich wędrówek, ze względu na silnie urozmaiconą rzeźbę terenu. Położone w rezerwacie wzgórza osiągają prawie 200 m n.p.m., a różnice wysokości przekraczają często 100 m. Tuż obok rezerwatu znajduje się najwyższe w okolicy wzniesienie – Jelenia Góra o wysokości 221 m n.p.m.

Głównym celem ochrony rezerwatu jest zachowanie licznych jak na ten rejon źródeł i związanych z nimi rzadkich gatunków roślin. Łącznie w rezerwacie zinwentaryzowano 223 gatunki roślin, w tym 11 gatunków rzadkich i zagrożonych w skali regionu oraz 9 gatunków o charakterze podgórskim.



Storzan bezlistny

Największą atrakcją florystyczną tego terenu jest storzan bezlistny – roślina niezwykle rzadka w Polsce, a także w skali Europy, występująca częściej w niskich partiach gór. Jest to niepozorny, bezzieleniowy storczyk. Ma on rozgałęzione kłącze wytwarzające rozłogi.



Pozostałe ciekawe rośliny rezerwatu to: paproć podrzeń żebrowiec, widłak wroniec, manna gajowa i niezwykle ozdobna naparstnica purpurowa.

Na terenie rezerwatu nie prowadzi się żadnej gospodarki leśnej. Lasem rządzi natura, w związku z czym spotkamy tu liczne złomy i wywroty (martwe drewno, które staje się środowiskiem życia dla wielu organizmów).



Naparstnica purpurowa

Obszar można zwiedzić, idąc po wytyczonych szlakach turystycznych: żółtym i czerwonym oraz leśnej ścieżce edukacyjnej w kształcie 4-kilometrowej pętli Wokół Rezerwatu. Każdym z tych szlaków dojdziemy do platformy widokowej na Jeleniej Górze, z której rozciąga się przepiękny widok na okoliczne lasy i wsie.



Park Narodowy Bory Tucholskie

Park Narodowy Bory Tucholskie to jeden z najmniejszych Parków w kraju, utworzony w 1996 roku. Zajmuje jedynie niewielką część dużego kompleksu leśnego, jakim są Bory Tucholskie. Bogactwo tego terenu to malownicze jeziora, polodowcowy krajobraz, bory sosnowe, różnorodność gatunkowa roślin i zwierząt.

W logotypie Parku znajduje się stojący na gałęzi sosny głu-szec, który niegdyś występował na tych terenach. Ostatni osobnik tego gatunku, zamieszkujący Bory Tucholskie, został odstrzelony w 1975 roku.

Park utworzony został w celu ochrony krajobrazu sandrowego oraz unikalnych ekosystemów charakterystycznych dla Pomorza. Są nimi jeziora lobeliowe, a także ramienicowe, w których rozwijają się podwodne zbiorowiska roślinne zdominowane przez ramienice, tzw. łąki ramienicowe.

Prawie 80% obszaru parku zajmują lasy, gdzie gatunkiem dominującym jest sosna. Pozostałą część obszaru stanowią torfowiska i łąki, bogate w rzadkie i chronione gatunki roślin.

W obrębie Parku znajduje się aż 21 jezior, z których największe i najgłębsze to jezioro Ostrowite. Siedem z nich jest ze sobą połączonych i tworzy ciąg nazwany Strugą Siedmiu Jezior. Cztery jeziora: Wielkie Gacno, Małe Gacno, Nierzybno i Głucho – to jeziora lobeliowe.



W wodach jezior rośnie m.in. elisma wodna, jeden z najcenniejszych gatunków występujących w Parku. Roślina ta jest ciekawa ze względu na zróżnicowanie osobników tego samego gatunku. Tworzy ona z liści podwodne rozety, a niektóre osobniki, rosnące płytko, tworzą dodatkowo długoogonkowe liście unoszące się na powierzchni wody. Ponadto niektóre osobniki wykształcają kwiaty podwodne, inne nadwodne. Elisma jest endemitem europejskim, co oznacza, że występuje wyłącznie w tym rejonie świata. W Polsce jej stanowiska występują głównie na Pomorzu, z czego prawie połowa zlokalizowana jest w Borach Tucholskich, w jeziorach lobeliowych. Elisma wodna objęta jest ochroną gatunkową oraz strefową, co oznacza, że ochronie podlega cały zbiornik, w którym występuje.

Innymi gatunkami występującymi na tym terenie, charakterystycznymi dla jezior o dużej przejrzystości wód i ubogich w substancje odżywcze, jest lobelia jeziorna oraz niezwykle rzadko spotykany w Polsce poryblin jeziorny. Poryblin jeziorny to mała roślina wieloletnia, rosnąca w kępach. Jest paprotnikiem, a więc rozmnaża się przez podział kłącza i zarodniki. Zarodnie, wytwarzające różnopłciowe zarodniki, ukryte są w rozszerzonych nasadach blaszek liściowych.

W niektórych jeziorach lobeliowych Parku występują rośliny o bajecznie wyglądających, pływających kwiatkach – grzybień północne. ➔



Czerwończyk nieparek

Na obszarze Parku spotkać można również relikty glacialne, czyli gatunki będące pozostałością z okresu lodowcowego. Są to m.in.: mszar nastroszony (mech) i rośliny naczyniowe: bagno zwyczajne, borówka

bagienna, bażyna czarna, zimoziół północny, trzcinnik prosty. W obszarach leśnych rosną dwie sasanki: sasanka wiosenna i sasanka otwarta.

Na terenie Parku jest dosyć duża różnorodność gatunkowa mchów, porostów i grzybów. Stwierdzono tu występowanie ok. 22% wszystkich znanych gatunków mchów Polski i 33% odnotowanych w kraju gatunków porostów.

Świat fauny najliczniej reprezentują owady. Podziwiać można aż 42 gatunki motyli dziennych. Jednym z nich jest ginący i zagrożony w Polsce czerwończyk nieparek. Parkowe kwiaty zapylane są również przez 104 gatunki dzikich pszczół, żywiących się ich pyłkiem i nektarem (np. lepiarkę jedwabniczkę). Ponadto występuje tu 45 gatunków ważek, w tym jaskrawo ubarwiona trzepla zielona.



Obszar Parku jest również objęty ochroną w ramach programu Natura 2000 – obszary ptasie (Wielki Sandr Brdy) i obszary siedliskowe (Sandr Brdy).



Trzepla zielona

Rezerwat przyrody Bór chrobotkowy



Chrobotek alpejski

Rezerwat ten jest położony w Borach Tucholskich (poza granicami Parku Narodowego), a powołany został w 1993 roku. Przedmiotem ochrony jest tu bór chrobotkowy z rzadką i unikalną florą porostów.

Jest to jedno z najlepiej zachowanych w Polsce stanowisk śródlądowego boru chrobotkowego. Jego charakterystyczną cechą jest obficie wykształcona warstwa porostowo-mszysta w kolorze szarym, pochodzącym od licznych gatunków krzaczkowatych porostów, głównie chrobotków. Nazwa „chrobotek” pochodzi od charakterystycznego dźwięku wydobywającego się spod butów, gdy stąpa się po ziemi porośniętej chrobotkiem.

W rezerwacie występuje 70 gatunków porostów, w tym około 50 gatunków naziemnych. Porosty to grupa organizmów, która powstaje w wyniku połączenia dwóch odmiennych komponentów: grzyba z samożywnym składnikiem zielonym – glonem lub sinicą. Grzyby w naturalny sposób nawiązują takie „znajomości” i w procesie ewolucji stają się porostami. Porosty występują tam, gdzie mało którym organizmom udałoby się przetrwać (np. na pustyni, wysoko w górach, w klimacie podbiegunowym). Rosną na różnych podłożach: na drzewach, skałach, liściach, a nawet na betonie i metalu. Obecnie zachodzi jednak masowe wymieranie porostów, ponieważ nie radzą sobie one z zanieczyszczeniami środowiska.



Fot. Panek, CC BY-SA 4.0

Największą porostową atrakcją rezerwatu jest płucnica niwalna, która jest gatunkiem wysokogórskim, arktyczno-alpejskim, zatem jej występowanie na tym obszarze jest zaskakujące. Na niżu środkowoeuropejskim znanych jest zaledwie sześć stanowisk tego gatunku. W Polsce znane są dwa stanowiska niżowe: na terenie Borów Tucholskich oraz Mierzei Wiślanej.

Drugim ciekawym gatunkiem w rezerwacie jest chrobotek alpejski, uważany za gatunek borealny, rozpowszechniony w borach północnej Europy, Azji i Ameryki Północnej oraz w wysokich górach. W Polsce występuje w górach w pobliżu górnej granicy lasów, w piętrze halnym, kosodrzewiny, z reguły w miejscach widnych. Na niżu występuje na torfowiskach wysokich, w borach bagiennych i chrobotkowych, przeważnie w północnej i wschodniej części kraju. Wszędzie jest gatunkiem dość rzadkim.

Ponadto, oprócz stosunkowo pospolitego chrobotka reniferego czy płucnicy islandzkiej, występują tu gatunki bardzo rzadkie w skali kraju i zagrożone, jak np.: grzybinka cielista, oskrzelka niwalna, chróścik tasiemcowaty.

Obszar rezerwatu objęty jest również ochroną międzynarodową w ramach sieci Natura 2000: obszary siedliskowe Młosino-Lubnia i obszary ptasie Bory Tucholskie. Stanowi również fragment Północnego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Wdzydzki Park Krajobrazowy

Na południowo-zachodnim skraju województwa pomorskiego, na obszarze Borów Tucholskich, położony jest Wdzydzki Park Krajobrazowy. Został on utworzony w 1983 roku, a celem ochrony krajobrazu jest zachowanie struktury użytkowania gruntów, istniejących zadrzewień oraz wzorów architektury i zagospodarowania charakterystycznego dla regionu Kaszub. Leśno-pojezierny obszar Parku charakteryzuje się nieprzeciętnym pięknem krajobrazu. Park obejmuje jezioro Wdzydze i kilka mniejszych jezior otoczonych borami. W obrębie jeziora występuje dziesięć wysp stanowiących bogactwo przyrodnicze, krajobrazowe, jak i turystyczne Parku. Mają one ogromne znaczenie jako siedlisko i obszar lęgowy rzadkich i chronionych ptaków wodno-błotnych. Prawie cały obszar położony jest w dorzeczu Wdy.

Zespół Jezior Wdzydzkich jest jedynym zbiornikiem w Polsce z endemiczną odmianą troci jeziornej zwanej wdzydzką, która odbywa tarło w rzekach Wda i Trzebiocha. Jest ona populacją autochtoniczną, reliktową formą, powstałą

na skutek izolacji geograficznej związanej z ostatnim zlodowaceniem.



Myszołów

Dominującymi zespołami w szacie leśnej są bory świeże i chrobotkowe, często



pojawiają się też małe powierzchnie boru bagicznego. Rośnie również kwaśna dąbrowa, spotyka się łągi olcho-wo-jesionowe, olsy oraz grądy. We florze Parku stwierdzono ponad 600 gatunków




Wydra

roślin naczyniowych, w tym liczne objęte ochroną prawną, tj. storczyki, rosiczki, lobelię wodną, poryblin jeziorny.

Ze względu na dużą ilość cieków wodnych, jest to raj dla bobrów i wydr, których populacja wciąż się zwiększa. Wśród przedstawicieli awifauny Parku są: żuraw, tracz długodzioby, bielik, dudek, puchacz, sowa uszata, myszołów, łabędzie (czarnodzioby, krzykliwy i niemy), rybołów, brodziec krwawodzioby.

W celu poznania niepowtarzalnej tradycji i kultury kaszubskiej warto odwiedzić Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich, Kalwarię Wielewską, Szwedzki Ostrów ze śladami osadnictwa z okresu neolitu (III–II tys. p.n.e.), a także przyjrzeć się starym młynom, kuźniom czy kapliczkom i krzyżom przydrożnym.

Na obszarze Parku wyznaczone zostały również obszary Natura 2000 (obszar ptasi: Bory Tucholskie i obszary siedliskowe: Jeziora Wdzydzkie, Młosino-Lubnia) oraz Rezerwat Krwawe Doły.



Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Płutnicy

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Płutnicy jest całkowicie nowym obszarem chronionym, utworzonym w 2021 roku. Obejmuje tereny doliny rzeki Płutnicy w granicach gmin: Puck (gmina wiejska), Puck (miasto) i Krokowa, chronione ze względu na wyróżniający się naturalny krajobraz pradoliny i unikatowe walory przyrodnicze.

Dolina Płutnicy to jeden z najciekawszych i najlepiej zachowanych pod względem przyrodniczo-krajobrazowym terenów w skali całego województwa pomorskiego. Okolice rzeki Płutnicy serwują naszym oczom rozległe widoki na połacie łąk i pól uprawnych. Został tutaj zachowany naturalny ład krajobrazowy. Zachowały się również cenne, wiekowe aleje przydrożne. Ponadto znajdują się tutaj podmokłe tereny błotne, tworzące tzw. Puckie Błota. Są one cenną ostoją ptactwa wodno-błotnego.

Obszar chroniony pełni również funkcję korytarza ekologicznego rangi subregionalnej. Korytarze ekologiczne to drogi wędrówek i migracji gatunków w Polsce, zapewniające zwierzętom możliwość schronienia i dostęp do pokarmu. Są to tereny leśne, zakrzaczone i podmokłe z naturalną roślinnością, łączące poszczególne obszary siedliskowe. Są niezwykle ważne dla ochrony gatunkowej zwierząt, gdyż umożliwiają krzyżowanie się osobników różnych populacji.



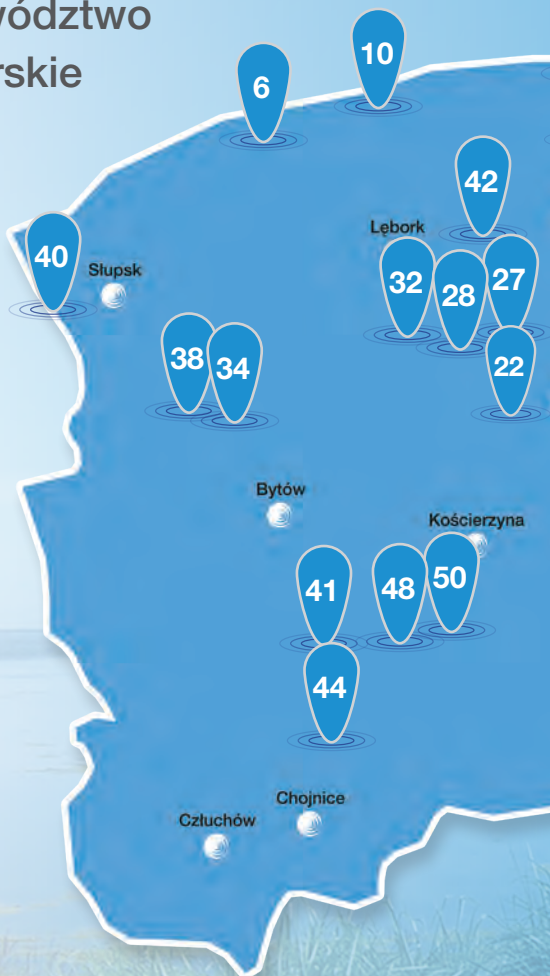
Fot. Paweł Marynowski,
CC BY-SA 3.0

Obszar został objęty ochroną w celu zachowania w stanie niezmienionym naturalnych ekosystemów dna doliny rzeki Płutnicy oraz zachowania ciągłości przestrzennej i ekologicznej korytarza ekologicznego.



Czapla siwa

Województwo pomorskie



- 6 Słowiński Park Narodowy
- 10 Rezerwat Mierzeja Sarbska
- 12 Rezerwat przyrody Słone Łąki
- 14 Zatoka Pucka
- 15 Zatoka Pucka i Półwysep Helski
- 16 Rezerwat przyrody Beka
- 18 Rezerwat przyrody Ptasi Raj
- 20 Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana
- 22 Kaszubski Park Krajobrazowy
- 26 Rezerwat przyrody Mewia Łacha
- 27 Rezerwat przyrody Lubygość



- 28 Rezerwat przyrody Kurze Grzędy
- 30 Głazy narzutowe
- 32 Rezerwat przyrody Szczelina Lechicka
- 34 Park Krajobrazowy Dolina Słupi
- 38 Użytek ekologiczny Studnia Nietoperzy
- 40 Kraina w kratę w dolinie rzeki Moszczeniczki
- 41 Rezerwat przyrody Dolina Kulawy
- 42 Rezerwat przyrody Paraszyńskie Wąwozy
- 44 Park Narodowy Bory Tucholskie
- 48 Rezerwat przyrody Bór chrobotkowy
- 50 Wdzydzki Park Krajobrazowy
- 52 Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Płutnicy



Fundusze Europejskie
Program Regionalny



**Rzeczpospolita
Polska**



**URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego



PARTNERZY MERYTORYCZNI



Uniwersyteckie Centrum Badań
nad Środowiskiem Przyrodniczym
i Zrównoważonym Rozwojem



Szkoła Główna Gospodarstwa
Wiejskiego w Warszawie
Wydział Żywności Ekologicznej



Institut Uprawy
Nawożenia i Gleboznawstwa
Państwowy Instytut Badawczy



IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

